

**ТЕРОРИЗМ І ВІЙНА В УКРАЇНІ:
СПІВВІДНОШЕННЯ ТА КРИМІНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ**

**TERRORISM AND WAR IN UKRAINE:
THE RELATIONSHIP AND CRIMINOLOGY PROBLEMS OF IDENTIFICATION**

**Блага А.Б., д.ю.н., доцент,
завідувач кафедри цивільного та кримінального права і процесу
Чорноморський національний університет імені Петра Могили**

Стаття присвячена висвітленню актуальних проблем щодо особливостей співвідношення понять війни і тероризму, та аналізу правозастосування кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність та терористичну діяльність і порушення законів та звичаїв війни в Україні.

Встановлено, що існують різні підходи, розроблені політичною, соціологічною, правовою науками щодо тлумачення понять «війна», «збройний конфлікт», «агресія» «тероризм», жодне з яких не набуло домінуючого значення, як у науці, так і в міжнародно-правовій практиці, що призводить до їх суперечливих тлумачень. Констатується, що у випадку збройного конфлікту повинні застосовуватися норми міжнародного гуманітарного права та міжнародного кримінального права. У випадку тероризму застосовується національне законодавство про боротьбу з тероризмом, а також міжнародне право прав людини.

У статті здійснено аналіз статистичних даних та вироків суду щодо злочинів, які можуть характеризуватися як терористична діяльність, вчинених в Україні за період з 2001 по травень 2023 років. Отримані результати дозволили виділити три періоди, які суттєво відрізняються між собою як загальними обсягами виявлених кримінальних правопорушень цих видів, так і внутрішньою структурою. Перший період (2001–2013 роки) характеризується стабільною, мирною зовнішньополітичною та безпековою ситуацією, внаслідок чого практика притягнення до кримінальної відповідальності за терористичну діяльність та застосування статті 438 КК України була практично відсутня. Другий період (2014–2021 роки), пов'язаний з вторгненням російських підрозділів до східних областей України та окупацією Криму, характеризується ігноруванням на загальнодержавному рівні факту наявності збройного конфлікту, та сформуванням практики кваліфікації злочинів, які за своїми характеристиками підпадали під розуміння порушення законів та звичаїв війни, за ст. 258 КК України як терористичних актів. Третій період, що розпочався у 2022 році і пов'язаний з широкомасштабним вторгненням росії, характеризується тим, що збройна агресія проти України вже не заперечується, проте кримінально-правова практика пішла по шляху фіксування різноманітних фактів нападу за ст. 438 КК України. При цьому звертає на себе увагу проблема якісного збирання доказів та належної аргументації задокументованих порушень законів та звичаїв війни.

Ключові слова: тероризм, війна, насильство, ознаки, громадська безпека, злочини, порушення міжнародного гуманітарного права.

The article is devoted to highlighting the current problems regarding the peculiarities of the relationship between the concepts of war and terrorism, and the analysis of the law enforcement of criminal law norms that provide for responsibility and terrorist activity and violations of the laws and customs of war in Ukraine. In particular, it was found that there are different approaches developed by political, sociological, and legal sciences regarding the interpretation of the concepts of “war”, “armed conflict”, “aggression”, and “terrorism”. None of them has gained a dominant meaning both in science and in international legal practice. So this leads to their conflicting interpretations. It is noted that in the case of an armed conflict, the norms of international humanitarian law and international criminal law should be applied. In the case of terrorism, national anti-terrorism legislation and international human rights law apply.

The article analyzes statistical data and court verdicts regarding crimes that can be characterized as terrorist activity, committed in Ukraine for the period from 2001 to May 2023. The obtained results made it possible to distinguish three periods, which differ significantly from each other both in terms of the total volume of detected criminal offenses of these types, and in the internal structure. The first period (2001–2013) is characterized by a stable, peaceful foreign policy and security situation, so the practice of criminal prosecution for terrorist activities and the application of Article 438 of the Criminal Code of Ukraine was practically absent. The second period (2014–2021) is associated with the invasion of Russian units into the eastern regions of Ukraine and the occupation of Crimea. It is characterized by ignoring the fact of the existence of an armed conflict at the national level. During this period, the practice of qualifying crimes, which according to their characteristics fell under the understanding of violations of the laws and customs of war, as terrorist acts – according to Art. 258 of the Criminal Code of Ukraine. The third period, which began in 2022 and is associated with a large-scale invasion of Russia, is characterized by the fact that armed aggression against Ukraine is no longer denied, but criminal law practice has followed the path of recording various facts of attack under Art. 438 of the Criminal Code of Ukraine. At the same time, attention is drawn to the problem of qualitative collection of evidence and proper argumentation of documented violations of the laws and customs of war.

Key words: terrorism, war, violence, signs, public safety, crimes, violations of international humanitarian law.

В умовах українського сьогодення особливо актуалізується питання дослідження особливостей співвідношення злочинів, пов'язаних з воєнними діями й терористичних актів, зокрема – визначення цих понять, встановлення притаманних їм ознак, теорія і практика реагування та протидії злочинам, що пов'язані з ними.

Як вірно зазначають автори посібника з освіти в галузі прав людини, багато у чому війна і тероризм дуже схожі між собою. Обидва ці явища включають в себе прояви надзвичайно жорстокого насильства, обидва мотивовані політичними, ідеологічними чи стратегічними цілями, і обидва ініціюються однією групою людей проти іншої. Наслідки і війни, і тероризму є жахливими для населення, незалежно від того, чи були вони умисними чи ні [1].

Саме тому завдання визначення та розмежування цих явищ має не тільки теоретичне, але й практичне значення, оскільки безпосередньо впливає на кваліфікацію вчинених діянь.

Х. Н. Бехруз справедливо зазначає, що існують різні підходи, розроблені політичною, соціологічною, правовою науками щодо тлумачення поняття «війна». Зокрема, проаналізувавши визначення найбільш відомих розробників теорії війни, він підсумував, що важливими ознаками війни є: наявність двох або більше держав, які протистоять одна одній, протистояння певних груп у межах однієї держави; задіяння збройних сил; основною метою війни є перемога однієї із держав із нав'язуванням переможній стороні переможцем своїх правил. Родовою ознакою війни є насилля, але у його найбільш інтенсивній формі, насилля колективного, безпосереднього, навмисного, організованого, інституціоналізованого, санкціонованого, а іноді й ритуалізованого.

Дія визначення поняття війни соціологічною наукою, за його дослідженням, є характерним не обмеження її учасників лише політичними одиницями, а включення будь-яких одиниць населення, здатних взятися до зброї як

методу врегулювання суперечок (такими, як раси чи племена, держави чи менші географічні одиниці, релігійні чи політичні партії, економічні класи). Також війною називають будь-яку низку подій, якщо вони відповідають критеріям з точки зору розміру втрат, підготовки та легітимациї: 1) втрати у боях як мінімум 1000 військових осіб, не рахуючи непрямих жертв війни через голод, відсутність даху, хвороб тощо; 2) підготовлена заздалегідь, підтримується великими організаціями за допомогою таких засобів, як вербування, навчання та розгортання військ, придбання, зберігання та розподіл зброї та боєприпасів, виготовлення конкретних військових планів тощо; 3) легітимуються державною чи квазідержавною організацією, таким чином, що масові вбивства розглядаються не як злочин, а як обов'язок.

Тлумачення війни крізь призму юридичної науки, на його думку, тісно пов'язане з політичною концепцією. Зокрема, війна розглядається як правова умова, яка рівною мірою дозволяє двом або більше ворогуючим сторонам вести конфлікт із застосуванням збройної сили. У вітчизняних юридичних енциклопедичних виданнях війна визначається як стан, у якому держави застосовують одна проти одної усі форми тиску з дотриманням дії законів та звичаїв ведення війни (*jus in bello*).

Науковець зауважує, що сучасне міжнародне право відмовилося від поняття «війна» і надало перевагу поняттю «збройний конфлікт», більш об'єктивному та широкому за змістом, що дозволяє охопити більшу кількість ситуацій. Зокрема, Статут ООН, також не містить посилання на термін «війна», а застосовує більш нейтральні поняття, серед яких «застосування сили», «порушення миру», «агресія» тощо. Наявність збройного конфлікту визначається на основі законодавчо визначеного комплексу умов, проте критерії визначення кожного з їх видів різняться. Тому він справедливо зазначає, що лише точне визначення таких термінів, як «війна», «збройний конфлікт», «агресія» та ін., бажано шляхом їхнього введення у національне чи міжнародне право, закріплення шляху їх до суперечливих тлумачень [2].

Так само відсутня одностайність й у визначенні поняття «тероризм», оскільки наразі існує більше ста різних визначень тероризму, жодне з яких не набуло домінуючого значення, як у науці, так і в міжнародно-правовій практиці. Генеральна Асамблея ООН найчастіше живає у своїх офіційних заявах на тему тероризму таке визначення: «Злочинні акти, спрямовані чи розраховані на створення обстановки терору серед широкого загалу, групи осіб або окремих осіб у політичних цілях за жодних умов не можуть бути виправдані, якими б не були їхні мотиви (політичного, філософського, ідеологічного, расового, етнічного, релігійного чи будь-якого іншого характеру), які можуть наводитися як їхні виправдання» [3].

У політології тероризм розглядається як метод політичної опозиційної насильницької боротьби; у соціології – як найнебезпечніша соціальна дисфункція, вищий ступінь залякування або одна з крайніх форм девіантної поведінки; історичні науки досліджують тероризм як різновид державного й опозиційного терору тощо. У юридичних науках акцентується на конструкціях складів кримінальних правопорушень, що передбачають кримінальну відповідальність за терористичну діяльність, та загальних ознаках тероризму як кримінально-правового явища [4, с. 39].

Так, ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» визначає тероризм як суспільно небезпечну діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, торгун, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей. У свою чергу, терористична діяльність охоплює:

– планування, організацію, підготовку та реалізацію терористичних актів;

– підбурювання до вчинення терористичних актів, насильства над фізичними особами або організаціями, знищення матеріальних об'єктів у терористичних цілях;

– організацію незаконних збройних формувань, злочинних угруповань (злочинних організацій), організованих злочинних груп для вчинення терористичних актів, так само як і участь у таких актах;

– вербування, озброєння, підготовку та використання терористів;

– пропаганду і поширення ідеології тероризму;

– пропаганду російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України;

– проходження навчання тероризму;

– перетинання державного кордону України з терористичною метою;

– фінансування та інше сприяння тероризму.

Терористичний акт розуміється як злочинне діяння у формі застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, відповідальність за які передбачена статтею 258 Кримінального кодексу України. У разі, коли терористична діяльність супроводжується вчиненням злочинів, передбачених статтями 112, 147, 258-260, 443, 444, а також іншими статтями Кримінального кодексу України, відповідальність за їх вчинення настає відповідно до Кримінального кодексу України [5].

В. П. Ємельянов розглядає тероризм з позиції трьох рівнів: 1) у вузькому (власному) розумінні; 2) у широкому розумінні; 3) у найбільш широкому розумінні. Так, тероризм у вузькому розумінні співпадає з поняттям «терористичний акт», кримінальна відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 258 КК України; тероризм у широкому розумінні охоплює тероризм у вузькому сенсі і всі інші злочини терористичної спрямованості; тероризм в найширшому сенсі охоплює тероризм в широкому сенсі і будь-яке сприяння підготовці або вчиненню злочинів терористичної спрямованості або інших терористичних дій. Вчинення в реальній дійсності діянь, які підпадають під поняття «тероризм в найширшому сенсі» відповідає категорії «терористична діяльність» [6, с. 10].

Як зазначає С. С. Кудінов, до певного часу вважалося, що терористичною діяльністю можуть займатися лише певні недержавні утворення – індивіди, групи, організації. Водночас, «великий потенціал» тероризму у доведенні і відстоюванні власних інтересів, шляхом залякування людей, країн, навіть континентів, перетворив його у засіб, який взятий на озброєння окремими державами. Сучасний тероризм, що здійснюється державою, з використанням її потенціалу, ресурсів, технологій у декілька разів перевищує політичне насильство, на яке спираються терористичні групи, організації. Автор констатує: якщо раніше питання про наявність в діях окремих країн ознак терористичної діяльності мало переважно теоретичний аспект, то зараз воно, на жаль, набуває вже й практичного змісту і потребує свого визначення [7, с. 81–82].

Слід звернути увагу, що й Міжнародне гуманітарне право, хоча й не дає визначення поняття тероризму, однак забороняє відповідні прояви під час війни або збройного конфлікту. Так, у Женевських конвенціях і Додаткових протоколах до них декілька разів згадуються поняття «терор» і «тероризм». В обох Додаткових протоколах указано, що «цивільне населення як таке, а також окремі цивільні особи не повинні бути об'єктом нападів. Забороняються акти насильства чи погрози насильством, основною ціллю котрих є тероризувати цивільне населення» (ст. 51.2 Додатковий протокол I, ст. 13.2 Додатковий протокол II) [4, с. 97–98]. А, отже, такі діяння можуть кваліфікуватися і як порушення законів та звичаїв війни.

Як справедливо зазначає О. Бальжик, тероризм і збройний конфлікт – це невзаємопов'язані поняття з різних сфер регулювання. У випадку збройного конфлікту будуть

застосовуються норми міжнародного гуманітарного права та міжнародного кримінального права. У деяких випадках убивства або руйнування об'єктів (комбатантів або військових об'єктів) не є злочинами, якщо дотримані принципи пропорційності та інші принципи міжнародного гуманітарного права, тому що воно виділяє як законні, так і незаконні об'єкти нападу. У випадку тероризму застосовується національне законодавство про боротьбу з тероризмом, а також міжнародне право прав людини. На рівні міжнародного права тероризм розглядався по-різному, насамперед крізь призму актів, які можуть бути вчинені. Загалом налічується близько 19 універсальних механізмів. Це протоколи, конвенції, які містять перелік цих актів, резолюції Ради Безпеки ООН, стратегії Генеральної Асамблеї ООН щодо боротьби з тероризмом, але більшість з цих нормативно-правових актів виключають їх застосування в умовах збройного конфлікту. Лише деякі, наприклад Конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму, допускають одночасне застосування з нормами міжнародного гуманітарного права [8].

Ми провели аналіз статистичних даних та вироків суду щодо злочинів, які можуть характеризуватися як терористична діяльність (статті 112 (Посягання на життя державного чи громадського діяча), 147 (Захоплення заручників), 258 (Терористичний акт), 258-1 (Втягнення у вчинення терористичного акту), 258-2 (Публічні заклики до вчинення терористичного акту), 258-3 (Створення терористичної групи чи терористичної організації), 258-4 (Сприяння вчиненню терористичного акту, проходження навчання тероризму), 258-5 (Фінансування тероризму), 258-6 (Перетинання державного кордону України з терористичною метою), 259 (Завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності), 260 (Створення непередбачених законом воєнізованих або збройних формувань), 443 (Посягання на життя представника іноземної держави), 444 (Злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист), а також порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК України), що були розміщені у вільному доступі на сайтах МВС, Офісу Генерального прокурора [9; 10], та в Єдиному державному реєстрі судових рішень [11] за період з 2001 по травень 2023 р.

Одразу зробимо декілька важливих методологічних зауважень. По-перше, зазначимо, що статистичні дані за вказаними кримінальними правопорушеннями наводяться узагальнено, тож тільки по показниках за статтями 258 – 258-6 КК України ми можемо бути впевнені, що вони відображають реальну картину зазначених видів терористичної діяльності. Що стосується усіх інших статей, то виокремити із загальної цифри діяння, які дійсно пов'язані з терористичною діяльністю, неможливо. По-друге, облік даних щодо реально вчинених злочинів та правопорушень є неповним через існування їх лагентавної частини, про яку відомості в державній статистичній звітності відсутні, а також не враховують дані тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій і Луганській областях (період 2014–2021 років) й дані тимчасово окупованих територій АР Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій Донецької, Запорізької, Миколаївської, Луганської, Харківської, Херсонської областей (за 2022 – травень 2023 рр.). По-третє, форми статистичної звітності, відкритої до загального доступу, протягом досліджуваного періоду декілька разів зазнавали змін, внаслідок чого у різні роки кримінальні правопорушення по окремих статтях КК хоча й були обліковані, однак у звітності не наводились взагалі.

Отримані результати дозволили виділити три періоди, які суттєво відрізняються між собою як загальними обсягами виявлених кримінальних правопорушень цих видів, так і внутрішньою структурою.

Перший період, 2001–2013 роки, характеризується станом миру та стабільною ситуацією у сфері громадської безпеки, внаслідок чого практика притягнення до кримінальної відповідальності за терористичну діяльність та застосування статті 438 КК України була практично відсутня. Загалом протягом цього періоду було обліковано 1328 кримінальних правопорушень за досліджуваними статтями, з яких 13 (або 1%) – за ст. 258 КК, ще по 1 кримінальному правопорушенню – за статтями 258-2, 258-3, 258-5 КК кожне. Переважна ж більшість кримінальних правопорушень цього періоду стосувалась завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності (ст. 259 КК) – 1241 (або 93,5%) та захоплення заручників (ст. 147 КК) – 73 (5,5%). Найменша кількість завідомо неправдивих повідомлень – 61 – була облікована у 2009 р., а найбільша – 247 – у 2013 р. Протягом цього періоду реєструвалося від 4 до 9 захоплення заручників щорічно. Щодо 4 осіб кримінальні провадження були направлені до суду з обвинувальними актами, однак текстів вироків в базі Єдиного державного реєстру судових рішень ми не знайшли. Що ж стосується порушення законів та звичаїв війни, то за 438 КК за увесь період не було обліковано жодного кримінального правопорушення.

Другий період, 2014–2021 роки, пов'язаний з вторгненням російських підрозділів до східних областей України та окупацією Криму. У квітні 2014 р. Рада національної безпеки і оборони прийняла рішення розпочати широкомасштабну антитерористичну операцію (АТО) із залученням Збройних сил України. Попри численні факти участі збройних сил РФ та докази її причетності до війни, офіційно росія не визнавала факту свого вторгнення в Україну, тому з українського боку до 24 лютого 2022 року війна розглядалася як неоголошена. 16 березня 2018 року президент України Петро Порошенко так сформулював антитерористичну операцію: «Для забезпечення відсічі Росії та контрольованих нею маріонеткових утворень в Донецькій та Луганській областях діяв правовий режим під умовною назвою Антитерористична операція. Де-факто, це була і є справжня війна. Юридичної форми АТО їй придали, бо саме такий підхід дозволив мінімізувати вплив на суспільство, забезпечити міжнародну легітимність влади шляхом проведення президентських, парламентських і місцевих виборів, які повністю відповідали європейським демократичним стандартам. Воюючи з Росією, ми зберегли демократію, основні права й свободи громадян, включно із свободою слова і правом на критику влади» [12].

Українська кримінально-правова політика та правозастосовна практика цього періоду також була побудована на ігноруванні факту, що триває збройний конфлікт й на його події поширюються норми міжнародного гуманітарного права. Натомість рішеннями судів маріонеткові утворення «ЛНР» та «ДНР» були визнані терористичними організаціями і сформувалась практика кваліфікації злочинів, які за своїми характеристиками підпадали під розуміння порушення законів та звичаїв війни, за ст. 258 КК України як терористичних актів.

Так, протягом цього періоду загалом було обліковано 21984 кримінальних правопорушення досліджуваної категорії, з яких за ст. 258 КК – 6110 правопорушень (майже 28% від їх загальної маси); за ст. 258-1 КК – 13; за ст. 258-2 КК – 26; за ст. 258-3 КК – 2593 (близько 12%); за ст. 258-4 КК – 25; за ст. 128-5 КК – 521 (2,3 %). Максимальна кількість кримінальних правопорушень була облікована у 2014 – 2017 роках, після чого відбулося помітне зниження показників. Натомість кількість завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності за цей період стрімко зросла й становила 6 969 кримінальних правопорушень (майже 32%). Пік цих кримінальних

правопорушень прийшовся на 2019 р., коли їх було обліковано 1715, хоча заради справедливості варто зазначити, що лише по 166 з них провадження були направлені до суду з обвинувальним актом. Ще 3 653 кримінальних правопорушення (16,6 %) були обліковані за ст. 260 КК (Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань).

У цей же час були розпочаті 437 кримінальних проваджень за порушення законів та звичаїв війни: у 2014 р. – 1, у 2015 р. – 4, 2016 р. – 6, 2017 р. – 14, 2018 р. – 5, 2019 р. – 12, 2020 р. – 223, 2021 р. – 172. Правда, з їх числа до суду з обвинувальними актами було направлено усього 23.

Третій період розпочався у 2022 році і пов'язаний з широкомасштабним вторгненням росії в Україну після тривалого військового напруження та визнання росією «державних суверенітетів» своїх маріонеткових утворень «ДНР» та «ЛНР». Збройна агресія проти України вже не заперечується, проте кримінально-правова практика пішла по шляху фіксування різноманітних фактів нападу за ст. 438 КК України.

Так, за період з січня 2022 по травень 2023 р. кількість облікованих кримінальних правопорушень, які свідчать про терористичну діяльність, знизився більше ніж у сім разів: за ст. 258 КК обліковано 101 кримінальне правопорушення, що становить 27,5% від загальної кількості (до суду з обвинувальним актом направлено 4); за ст. 258-1 КК – 1; за ст. 258-2 КК – 2; за ст. 258-3 КК було обліковано найбільшу кількість кримінальних правопорушень цієї категорії – 284 (або 77%), з яких до суду з обвинувальними актами направлено 83 провадження; за ст. 258-4 КК облікований 1 злочин; за ст. 258-5 – 40. За іншими статтями досліджуваної групи кримінальні правопорушення не розпочинались. Натомість відбулося колосальне зростання фактів порушення законів та звичаїв війни, облікованих за ст. 438 КК: за 12 місяців 2022 р. їх обліковано 60 387, за 5 місяців 2023 р. – 29 245. Як вже було сказано вище, ця норма, серед іншого, охоплює є акти тероризування. При цьому звертає на себе увагу проблема якісного збирання доказів та належної аргументації задокументованих порушень законів та звичаїв війни. Так, протягом 2022 року з лише у 135 кримінальних провадженнях за ст. 438 КК (0,2% від загальної кількості) винним особам було вручене повідомлення про підозру, й 47 направлено до суду з обвинувальним актом (0,08%). Аналогічні показники за 5 місяців 2023 р. становлять 18 (або 0,06%) та 4 (0,01%).

Вночі 6 червня 2023 р. російські окупаційні війська підірвали греблю Каховської ГЕС на тимчасово окупованій території Херсонської області, внаслідок чого у зоні лиха опинилося близько 16 000 людей, та близько

80 населених пунктів можуть бути затоплені внаслідок теракту. Загинули 18 людей, понад 30 осіб зникли безвісти. У Чорне море разом з величезною кількістю прісної води винесло чимало трупів тварин і тисячі тонн мертвої риби; загинули червонокнижні види фауни. Каховське водосховище фактично висохло. За даними Міндовкілля, збитки докільно через підлив росіянами Каховської ГЕС орієнтовно вже перевищили 55 мільярдів гривень [13; 14].

МЗС України у своїй заяві 06 червня 2023 р. повідомило, що розглядає підлив дамби Каховської ГЕС з боку РФ як терористичний акт проти української критичної інфраструктури, який має на меті завдати максимально велику кількість жертв та руйнувань; техногенний та екологічний тероризм, найбільша техногенна катастрофа в Європі за останні десятиліття, черговий прояв геноциду росії проти українців [15]. Секретар Ради національної безпеки і оборони України Олексій Данілов в ефірі Радіо Свобода повідомив, що команда на цей терористичний акт видавалася з Кремля, із кабінету Путіна [16]. Генпрокуратура збила групу прокурорів, до якої увійшли 172 представники чотирьох обласних прокуратур, Спеціалізованої екологічної прокуратури та Департаменту протидії злочинам. Також до розслідування долучили фахівців Міжнародного кримінального суду, які збирають матеріали для того, щоб визначитися – чи підпадає цей злочин під кваліфікацію і юрисдикцію цього суду. Виконавчий директор УГСПЛ Олександр Павліченко з приводу кваліфікації цього злочину зауважив, що треба виходити з тих наявних доказів, які на сьогоднішній день є у слідства. Статтею 441 КК України передбачається переслідування за вчинення злочину екоциду. Але з іншою кваліфікацією, а саме воєнним злочином і вчиненням нападу на об'єкти, які тягнуть за собою широкомасштабні наслідки, наносять шкоду цивільним об'єктам чи масштабну, довготривалу шкоду навколишньому природному середовищу, яка буде явно надмірною з конкретною та безпосередньою очікуваною загальною військовою перевагою, працює МКС. За екоцид мають відповідати ті, хто закладав вибухівку, хто натискав кнопки, Путін і військове керівництво, яке віддало наказ, – каже правозахисник [17].

Підсумовуючи, зазначимо: при всьому розмаїтті поглядів на визначення понять війни та тероризму, злочини збройного конфлікту та тероризму пов'язані; міжнародні правові наразі не містять чітких ознак, за якими можна розмежувати вказані злочини. В українській кримінальній правозастосовній практиці XXI століття простежуються три періоди, які суттєво відрізняються між собою як загальними обсягами виявлених кримінальних правопорушень цих видів, так і внутрішньою структурою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Компас : Посібник з освіти в області прав людини за участі молоді. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/war-and-terrorism> (дата звернення: 29.06.2023).
2. Бехруз Х. Н. Поняття війни у міжнародному праві: проблеми концептуалізації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 558 – 561 URL: http://www.isej.org.ua/2_2023/132.pdf (дата звернення: 29.06.2023).
3. Rohan A. Perera. Declaration on Measures to Eliminate International Terrorism, 1994, and the 1996 Supplementary Declaration thereto. URL: <https://legal.un.org/avl/ha/dot/dot.html> (дата звернення: 29.06.2023).
4. Організаційно-правові основи запобігання тероризму : підручник / Ю. О. Лісіцина, І. Р. Серкевич, Г. З. Яремко та ін.; за заг. ред. В. В. Луцика. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 432 с.
5. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 року № 638-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення: 29.06.2023).
6. Проблеми систематизації та комплексного розвитку антитерористичного законодавства України: монографія / В. С. Зеленецький, В. П. Ємельянов, В. Я. Настюк та ін.; за заг. ред. В. С. Зеленецького та В. П. Ємельянова. Харків: Право, 2008. 96 с.
7. Кудінов С. С. Державний тероризм – визначення та характеристика. інформація і право. 2022. № 2(41). С. 78-84
8. Тероризм і збройний конфлікт: розмежування правових дефініцій (30.11.2022). URL: <https://justtalk.com.ua/post/terorizm-i-zbrojniy-konflikt-rozmezhuвання-pravovih-definitsij> (дата звернення: 29.06.2023).
9. Єдині звіти про злочинність на території України за 12 місяців. Рукопис. МВС. 16 с.
10. Єдині звіти про кримінальні правопорушення за січень-грудень. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
11. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>
12. 5 канал (16 березня 2018). Порошенко представив командувача Об'єднаних сил Сергія Наєва. Процитовано 12 квітня 2018. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81>

D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%85%D0%BE%D0%B4%D1%96_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8 (дата звернення: 29.06.2023).

13. Один вид риб уже зник з лица Землі: науковець розповів про наслідки підриву Каховської ГЕС (30.06.2023). URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/84917/> (дата звернення: 30.06.2023).

14. На Херсонщині в зоні лиха через підрив Каховської ГЕС опинилися близько 16 000 людей. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3718804-na-hersonsini-v-zoni-liha-cerez-pidriv-kahovskoi-ges-opinilisa-blizko-16-000-ludej.html> (дата звернення: 29.06.2023).

15. Заява МЗС України щодо терористичного акту росії на Каховській ГЕС від 06.06.2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/zaiava-mzs-ukrainy-shchodo-terorystychnoho-aktu-rosii-na-kakhovskii-hes> (дата звернення: 29.06.2023).

16. Каховську ГЕС підірвали за вказівкою Путіна – Данілов (07.06.2023). URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-danilov-kakhovska-ges-putin-pidryv-nakaz/32448572.html> (дата звернення: 29.06.2023).

17. Як довести причетність Росії до підриву Каховської ГЕС? (14.06.2023). URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/yak-dovesty-prychetnist-rosii-do-pidryvu-kakhovskoi-hes/> (дата звернення: 29.06.2023)